

Nikola Popović

NAPULJSKI KORAL

Skupe prste kao da drže smokvu. Onda tresu tom skupljenom šakom, kao da s oprane voćke stresaju vodu; i još, dlanovima skupljenim kao u molitvi, pomeraju gore-dole. Tako čine Napolitanci kad se čude nečem, ili se ljute, a reč neće na usne, već sva u prste i žile ruku pređe. Kad progovore, reč je brza, bilo da je vesela, ljuta ili uplašena. Takva je sad, u avionu koji nadleće napuljski zaliv, pokušavajući već drugi put da sleti. Kroz tamnu vunu oblaka vidi se pena talasa. Avion se tresu, krilo treperi, ubrzalo srce i iskusnim putnicima.

One pak, stjuardese naše, sasvim su mirne, bilo je ovakvih sletanja, sede mirno, uspravno kao gracije: – Vezuv, eno ga Vezuv – kazuje jedna mirno. Druga, zabacujući kosu pod kapu, blago palu zbog turbulencija, klima na to, pa tiho: – Evo, probaće još jednom da sleti. – Govore izgovarajući reči kao što se otpijaju gutljaji. U uniformama boje ambre i s kapama kao krunama, liče na kontese iz starog vremena. Videle su već napuljske buraske, i znaju: zaliv ima svoju klimu, počne zapara, nebo prekriju tamni oblaci, i kao da se namah promeni doba i dana i godine. Bude kiše i vetra, onda vedro jutro. A avion leti svoje, nije ptica da se slomi krilo.

Oko njih, prsti putnika skupljeni kao smokva i znojni dlanovi. Mešaju se italijanske reči sa dijalekatskim, čuju se nagađanja gde će, ako ne u olujni Napulj, sleteti, i ako sleti, ko koga zna, ima li kakvog rođaka. U tom avionskom koralu najglasniji su muški glasovi, i više je ubrzan muški govor od ženskog. I da nije stjuardesa, pogleda na njih, bilo bi teže, one ne gube eleganciju ni ton, uopšte, od muških, hrabrija su bića.

* * *

Kažu da je to zbog Vezuva. Ovde je vazduh topao i mek kažu: toplo kao u kravljjoj utrobi. Tako Napolitanci govore o podneblju, ali više o sebi, o starim četvrtima koje čuvaju svoju boju i mirise, za te četvrti vezani su mišlju i zvukom govora. Četvrti imaju horski dah.

U avionu se sve sliva u jedan, mirniji akord. Na makaronskom engleskom, potom na italijanskom nauljenim napuljskim akcentom, kapetan objavljuje: – Za Brindizi! – Odmah zatim: – Za Bari! – Na pomen jadranske luke jedan stariji čovek pomenuo je roditelje, kaže: bili su tamo, na jadranskoj obali, na medenom mesecu, tamo je, naime, i začel. Grad je, ruku na srce, lep, ne baš kao Napulj, ali sve je to naše, južno, ispod Rima. A dan sopstvenog začelca – izračunao je sam, svadbeno je putovanje bilo u septembru, a on je martovsko dete, rođen u znaku ribe.

Smeju se putnici, na to, i njemu što bi da olakša i let i sletanje, dok avion leti pravo za drugi, tri stotine kilometara udaljen grad. Onda, udar točkova o pistu i aplauz gromak. Još jedan pogled na avion i na stjuardese – svako ih pita šta i kako, a one odgovaraju maglovito kao proročice iz antičkog hrama. Ne znaju kad će stići autobus, niti gde će stati, niti koliko traje put – ali to one neće reći; mirne su, postojane kao gracije.

Onaj barba što pominje davno venčano putovanje roditelja, priča onom ko sluša (u Napulju se pričanje nikad ne prekida, starijeg osobito) o svojoj ženi, preminuloj pre nekoliko godina. Bila je gospođa rodom od starog napolitanskog plemstva, golemo bogatstvo istopilo se nakon Ujedinjenja Italije, no ostala je, osim pokojeg suvenira i rodoslova, i njena plemićka otmenost. Za sve na ovom svetu je imala meru. Jela je malo, pila i vino i vodu kao ptica. Ona bi, da je sad u avionu, bila mirna kao što su stjuardese. Jeste bila pobožna, kao što napuljske žene znaju biti, uz to verovala je, na baš napolitanski način, u sudbinu i predskazanja. Možda bi samo u sebi molila krunicu, ali ne bi se to na njenom licu videlo.

Njemu, neobrijanom i bez opeglanog ruha nije davala među svet, čak ni preko ulice, do bakalina. I još: sanjao ju je noćas. Sedi u beržeri presvučenoj bordo plišem, u njihovom stanu, u njihovoj ulici i četvrti. Sitna je, a u kućnom ogrtaču boje iste kao i fotelja, stopila se s visokim naslonom pa se čini još sitnija. Ali sedi uspravljena, aristokratski, poput prinčipese pred krunisanje. U ruci joj muštikla i dok dogoreva cigareta, ona, u snu, gleda pravo i kaže mu: – Jedi dobro.

Govori stari dalje, o ćerki koja je u Londonu: uspešna je bila uvek, prva u svemu, uostalom ženska deca napreduju brže. Završila je studije hemije, potom postdiplomske, ima i muža – momak je dobar, britanski učtiv, naime sa zetom ne govori mnogo, jer niti on zna engleski niti ovaj italijanski – ali vidi da se njih dvoje paze. Unuke, bliznakinje, idu već u školu, pišu, crtaju, plešu, ali italijanski tek pokoju reč.

Počeo je i o sinu, koji je studirao filozofiju, a onda se uhvatio lošeg društva, onih što puno dižu lakat – tako vele Napolitanci za onog što mu se omili čaša. Išao je od posla do posla, prvo je radio u prodavnici ploča, onda u kopirnici, najposle za šankom, jednim i drugim. Onda, od žene do žene, iz jednog u drugi razvod, i evo ga ponovo, kod njega, u stanu, u istoj dečaćkoj sobi s posterima i kolekcijom ploča. A našlo bi se i dobra posla i čestite žene i za njega, nego pošla ga je, kao u briškuli, baksuzna, uporna karta, špil se loše otvorio. Ali – on za to jamči: vredan je, nije siledžija niti bezobraznik, već mu srce čisto kao u dečaka.

Na kraju kaže: – Posla, makar i ne bilo, prvo neka se uhvati prave žene, onda će sve doći na svoje.

Bilo je hrapavo sletanje, i u Bariju je bio vetar. Čulo se: – Evo, sad će i autobus i vozač. – A onda su odjednom iščezle i stjuardese, i pogled na njih. Bio je Bari, bila je dobra kafa i sendvič od apulijske pogače iz krušne peći, hrskave i prošarane tragom bilja. Nekom se žurilo u Napulj, drugi su rekli: ostali bi u Bariju, i tu je sunce i more, neka se smiri oluja nad zalivom, tamo, u Napulju. Evo sa Iskije, ostrva preko puta grada, ne plove brodice za grad.

Iznova se čulo mnogo glasova sliveno u hor, i opet su muški slogovi bili glasniji, brži, već su o tek svršenom letu govorili kao o preživljenom brodolomu, kao da ih je more

izbacilo ovde, na apulijske žale. Odjednom, svi su Robinzoni i Odiseji, povratnici sa velikog poprišta, puni avantura i ožiljaka.

Zatim se pojavila ona, iz putne agencije iz Barija, u džinsu sa prerezima i sakoom boje indiga, iz profila sva kao Maorka, tanka kao Nausikaja a očiju tamnih kao Kirka. Kazala je gomili da se strpi, Uskrs je, grad slavi. Vadila je telefon iz svog indigo sakoa, zvala, govorila da požure jer putnici čekaju, skidala je sako i oblačila ponovo, između naleta vetra. Gestikulirala nije mnogo, već se blago njihala, kao u mističnom plesu.

Ulazili su Napoletani u autobus skupljajući prste u oblik smokve. – U Bariju načas zahladni – rekao je neko. Onaj stari, na to, da je svakom, ženama posebno, nekad toplo, a nekad hladno.

Vozač, momak nizak i tamnopus, u plavoj košulji i s naočarima na čelu, ušao je, seo i blago dlanovima prešao preko volana, kao binjadžija kad meri čvrstinu konjskih sapi, ili svirač lutnje pre no što zaszvira, preko pragova. Kazao je odmah da ništa nije potonulo i da ne želi u svom autobusu, na svojoj palubi – tako je kazao, lica kao da je kakva žalost, neće da čuje teške reči i misli. Pustio je Pina Danijelea, muziku koja spaja Napulj, džez, i još dalje, Mediteran ceo, Magreb, Arabiju. Plovio je autobus i preko Beneventa, znanog po velikoj srednjovekovnoj bici, tu je sicilijanski kralj Manfred ostavio kosti.

Na panoima kraj puta bili su znaci za muzeje, i vinske puteve: ovde rastu bela falangina i crveni aljaniko. Vozač je govorio u mikrofon, o kralju Manfredu, praunuku Barbarose, Dante za njega veli da je bio plav, plemenita lika. Pomenuo je i saracenske strelce, hiljadu ih je bilo u vojsci sicilijanskog kralja, koji je voleo Istok i hteo da mu dvor bude središte Mediterana. Pitao je putnike zna li ko za te saracenske strelce, sećaju li se stihova Danteovih, i još, da li im je draži aljaniko, vino crveno i puno, što sa starenjem još punije i moćnije bude, ili bela falangina, sveža i reska, uz plodove mora. Pitao je, a napuljski mu putnički koral odgovarao kao antičkom horovođi.

Najposle: – Put je put. – Tako vele meštari od zanata. Vinari: loza je loza, berberi, brada je brada, makar i kraljevska, kapetani s palube, držeći volan autobusa, za put da je put.

* * *

Portiči je nadomak Napulja. Morski sprud i pogled na botanički vrt, staru kraljevsku šumu, u noći sve kao da izranja iz sna. Portiči ima muzej i botanički vrt, staru kraljevsku šumu od dinastije Borbona, u zamku muzej i poljoprivredni fakultet. Moj drug veli: – Ovde možeš sve od jaslica do fakulteta završiti, ako na prirodnjačku stranu pođeš.

Profesor je, prirodnjak zagledan u svet, uz to putnik, pamti putovanja u velike kišne šume Amazonije, i u golemu tišinu i pustoš Sahare. Njegov su posao vulkani, zna kakve su stene, zna kakva loza raste pod Vezuvom. Za paradajz, trešnjak sitan i sladak, kaže: šiljat kao vreteno. O vulkanu kaže: – Posle lave, još dok se hladi, stvori se na kamenu novi sloj, kameni i biljni, mek kao mahovina. Kao čovek posle bolesti, zemlja se obnavlja, rađa. – Kad će se vulkan pomamiti opet, onako kako su opisali erupciju antički hroničari, to ne zna, kaže: ni nauka ne zna. Zna se, samo, da hoće.

– I zna se da i u prirodnim kataklizmama, žene mirnije sve podnose, i to su zabeležili hroničari erupcija. – Tako kaže, gledajući u pučinu, iz profila Rimljanin je, kao Plinije. Trajekt uklopljen u pejzaž pokazuje rukom: odavno je tu. Sav je život ovde, u Portičiju: – Šetam ovuda psa svako jutro, od dečaćkih dana. Pasa je bilo nekoliko, uvek od iste pasmine, nemački ovčar, znan po njuhu i odanosti, prvog je kao štene doveo iz policijske stanice otac.

Karabinijer, rodом sa severa, iz Aoste. Došao je u Napulj u vreme puno obračuna unutar kamore same, i svega se nagledao na vrelom asfaltu grada. Zaljubio se u Napolitanku i – ostao. O poslu, u kući nije govorio nikad. U penziji, napisao je knjigu. Roman. – Mada, više su to memoari – tako kaže dok mi daje knjigu, onda opet: možda je ipak roman, de, vidi. Odgovaram mu: – Put je put, vele i kapetani, a ko piše, veruje da su sve priče malo od života, malo od mašte, te da je sećanje najteži žanr.

Život najposle nije kakav je bio, već kako se pamti u pričama i kako pisci pišu, a karabinijer je to znao iz života, pa je tako i napisao. Promiču mu kroz knjigu obračuni mafije, reketaši, nemački ovčari dobrog njuha, stradali u akcijama – pamti puščana zrna i krvave rane na bujnom smeđem krznu. U poglavljima govore karabinijeri, ljudi od policijskog zanata, ali ne o samom poslu, nego kao planinari, pobednici biciklističkih trka i prvaci streljačkih takmičenja.

Događaji, kako se Italija menjala i on rastao uz posao, ženu, decu, pomenuti su ovlaš, a svuda ponajviše putanja čoveka koji se seli sa severa na jug, vođen prilikama, poslom, ljubavlju. Za roman vele: daje široku sliku. Drugi dodaju: roman je niz priča, ista ih nit nosi. Za sećanje, da je najteži žanr. Karabinijerova knjiga vuče, nosi, kao što dobro vino klizi, kao što nosi putovanje u novi grad. – Možda nije roman – kažem – više su pesme.

* * *

Portiči ima razlivene boje. Žena mog druga, profesora, crta akvarele i predaje matematiku u gimnaziji. Uči đake teoreme i jednačine antičkih filozofa i matematičara od kojih su neki živeli baš ovde, u Magna Greciji, oko grada koji i sad nosi grčko ime: Napulj, novi grad. Sicilijanka je rodом, ali zavolela je zvuk napuljskog govora, ovu luku, lido i svetlo, more svemu da plavičast sjaj. A noći su prepune zvezda. Sve je to na njenim akvarelima, ramovi su im drvena prozorska okna od stare sicilijanske kuće. Za Uskrs, jedemo kolače sa tragom narandžine kore, po sicilijanski.

Slika ovde, na lиду, a u letnje dane, u svom rodnom sicilijanskom mestu, Favinjani, na malom ostrvu zapadno od Sicilije. I tamo svetlo ima proplamsaje mora, ali jače je, afričko, Afrika je tu, preko vode, a sicilijanski govor primio je mavarske, tuareške reči. Ima na njenom ostrvu i ritual, sasvim paganski, koji se zove: matanca, ubijanje. Ali ima toga i u Portugalu, Maroku, Španiji. Tako kaže žena mog druga, o ritualu sicilijanskom, pokazujući mi knjigu sa fotografijama.

Na slikama ritual krvav. Crvene tune, ribe od stotinu kila, mame u mreže, pa probadaju dugim harpunima. Usred ribljih kostiju i mesa, talasa i pene pune krvi, sviraju se i pevaju pesme, sve nosi udar sicilijanskog defa, plamti ribarski obred žrtvovanja. Na obali seku odreske, na harpunima ribari podižu ulov uvis kao žreci antičkog hrama. Na

fotografijama, tek na mahove se vide lica ograbela od vetra. Fotografije su u prelivima crvene i plave, mešaju se boje mora, krljušti, krvi.

Na akvarelima naše slikarke, međutim, tih boja nema, ni traga crvene od krvave ostrvske matance. To su sve jutra i večeri, blagoplave i modre, zvezde su sitne kao iskre. Drvena okna boje rogača, čine ram. I sve je plavo i žuto: more, sunce, noć, zvezde. Na svakom akvarelu ista mesta: ostrvo Favinjana, zapadno od Sicilije, ili Portiči, lido i luka, nadomak Napulja.

* * *

Kad zatrese, zna se, žene su hladnokrvnije od muškaraca. Tako su zapisali hroničari, to muški moraju priznati, po srcu i duši. One znaju da neće puknuti krilo aviona, nije ptica, govore slogove kao da uživaju u gutljajima, nameštaju skliznuli pramen pod kapu. I kad se sa onog sveta jave u snu, opet mirno sede u beržeri pa kažu: – Jedi dobro. Za prigradsku marinu, među zarđanim brodovljem, među nijansama sive i crvene, reći će da ima posebno, modro svetlo, dobro za akvarel.

Napulj ima fine valere i ljute kontraste. Ima široke, goleme vedute, ima skrivene vijuce i portike. Ima morski kej, ravan, i strme ulice koje se penju uz brdo, a između balkonâ razvučeni tiramoli. – Dotle ti je kuća, dokle se rublje na tiramolu pruža – tako kažu u Napulju. U starim zgradama bez lifta, spuštaju košarice na kanapu a odozgo se začuje: – Spuštajte *panaro*, dajte košaricu! – Putuje do gornjeg sprata panaro od pruća, noseći hleb, mleko, voće. Povlače tiramole s jedne na drugu stranu, čaršavi se mreškaju kao razapeta jedra. Reči i pogledi s jednog na drugi balkon prelaze. Svaka kapija ima i mala vrata i, čim kroče preko praga, već je ulica, već je grad. To su slike dobre za slikara i zamamne za pisca.

Bio je let i hrapavo sletanje, ali već grad zove u sebe, pitaju konobari: – Bi li jelovnik od mora, dagnje i incune, ili ti je milije štogod od zemlje, mesno i mlečno, evo tek je umešana testenina punjena rikotom, ili frijarijelo, što samo ovde, oko grada, raste, nalik je lišću brokolija, tamnozelen, zaukusom opor?

* * *

Ima gradova za koje vele: ne može se tu živeti. U Napulju, ne može od mlakog vazduha, od blizine vulkana, od bele, rashlađene falangine cvetnog mirisa i moćnog crvenog aljanika, no najviše od govora ljudskog, od života i priča koje se u isti napuljski koral slivaju, pa ne zna onaj što uplovi šta bi mirisao, otpijao, u šta gledao pre, na koju bi priču naslonio uho.

Kad kreneš od Pjace Dante, putevi vode do rimskog dekumanusa, ispod je još jedan, lavom prekriven Napulj. Grad se kao tlo obnavlja i iznova rađa. U katakombama Svetog Denara šetači traže hlad. Svaka je berbernica, svaka radnja graditelja mandoline, ili prodavnica suvenira kao što je crveni rožić, privezak protiv uroka, puna magije. Evo, kod dobrog graditelja lutnje Bepea, između zvuka piljevine majstorskog dleta, čuju se prelazi na žičanim instrumentima između gradskih verovanja i legendi. Ali dosta je za ovu priču. Napulj sve obgrljuje kao čarobni plašt.

Oko podneva grad je kao magma, od južnog sunca, od maslinovog ulja i rujnog aljanika, ali najviše od ljudi, od pokreta i govora. Ko dignu glavu, nalazi natpise i putokaze na fasadama crkava i zgrada. Među malim napuljskim oltarima gore uljanice, a molitve Maradoni, murali sa grbom fudbalskog tima, poruke duhovite i bezobrazne, na napuljskom su dijalektu koji voli da skрати reč i pun je životne slasti.

Ali i to, neka se prenese u druge priče. Od trga kad kreneš ka gore, ka starim, španskim četvrtima, i prođeš kroz luk Pontalba, ulice se granaju i odjednom se raspukne pred tobom mali trg. Preko velike kapije stoji grafit: Oslobodite Žulijana Asanza.